

Inleiding

Een begrip als de ‘parallele economie’ wijst erop dat het gereguleerde economische verkeer niet noodzakelijkerwijs de enig mogelijke leef- en werkwereld is. Verschillende personen en groeperingen willen of kunnen niet (volledig) functioneren binnen de formele kaders die in onze moderne samenleving gelden. Zij gebruiken of creëren daarom mogelijkheden buiten die kaders om. Denk aan iemand die in een illegale economische sector actief is, bijvoorbeeld als drugshandelaar, en die het formele betalingsverkeer ontwijkt, simpelweg omdat hij zijn verdiensten wil veiligstellen. Maar er zijn ook actoren die andere, ideologische redenen hebben om de formele economie, of zelfs de samenleving als zodanig, af te wijzen. ‘Parallele economie’ is het centrale thema van dit nummer van *Justitiële verkenningen*.

Het eerste artikel komt van de hand van *Edwin Kruisbergen en Melvin Soudijn*. Hun bijdrage is een inleiding op het thema. Behalve een begripsafbakening geven de auteurs een beeld van de verschillende activiteiten en fenomenen die binnen de parallelle economie zijn te onderscheiden, en gaan ze in op de achtergronden en motieven die daarbij een rol spelen. Ook bespreken ze de wijze waarop de overheid reageert op activiteiten die in de parallelle economie plaatsvinden. Zojuist haalden we het voorbeeld van een drugshandelaar aan. Drugshandel is een illegale economische activiteit die buiten het zicht van de overheid plaatsvindt en, logischerwijs, ook niet terugkomt in de gangbare statistieken die worden gebruikt om de economische stand van zaken in een land weer te geven. Europese richtlijnen schrijven echter voor dat drugshandel en andere illegale en informele economische activiteiten worden meegenomen in de nationale rekeningen van lidstaten. Die rekeningen worden vervolgens gebruikt om de afdracht van de lidstaten aan de Europese Unie vast te stellen. *Sjoerd Hooijmaaijers en Sander IJmker* gaan in hun artikel in op de schatting van de omvang van illegale activiteiten die het Centraal Bureau voor de Statistiek in dit verband maakt. Zij behandelen daarmee met name de omvangschatting van de markt voor synthetische drugs en de bijdrage die deze markt levert aan de Nederlandse economie.

In het artikel van *Melvin Soudijn* wordt uitgelegd waarom ondergronds bankieren en drugscriminaliteit een perfecte match vormen. Daarbij worden twee perspectieven aangehaald. Het eerste perspectief

kijkt vanuit de voordelen die ondergronds bankieren biedt. In tegenstelling tot het reguliere bankwezen doen ondergrondse bankiers namelijk niet aan *due diligence*- of *Know Your Customer*-beleid, houden zij geen officiële boekhouding bij en accepteren zij ook nog eens hoge bedragen aan contant geld. Bovendien geven ondergrondse bankiers ook nog eens de garantie af dat wat er ook gebeurt, het afgesproken geldbedrag altijd geleverd zal worden. Dit perspectief is op zich niet nieuw en is in eerdere nummers van *Justitiële verkenningen* wel eens aangehaald (Slot 2006). Wat wel nieuw is, is het belichten van financiële karakteristieken die de groothandelsmarkt in verdovende middelen met zich meebrengt. Vanuit dit tweede perspectief wordt uitgelegd dat drugshandelaren zo snel mogelijk hun betalingsverplichtingen willen inlossen om onderlinge aansprakelijkheid te voorkomen. Die snelheid kunnen ondergrondse bankiers bieden. Het artikel concludeert dan ook dat de groothandel in verdovende middelen nooit zo efficiënt had kunnen functioneren zonder de financiële bemiddeling van deze bankiers.

Volgens de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) zijn er in Nederland tienduizenden mensen met zogenoemde anti-institutionele opvattingen. *Adriaan van Veldhuizen en Eline Darmont* gaan in hun bijdrage in op een deelcategorie van personen met dergelijke opvattingen, de soevereinen. Soevereinen stellen zich op het standpunt dat de overheid geen legitieme macht over hen kan uitoefenen. De auteurs beschrijven de financieel-economische consequenties die sommige soevereinen aan hun denkbeelden verbinden, zoals het opeisen van een verondersteld, geheim overheidsfonds dat voor iedere burger is gereserveerd, de geboortetrust, of het weigeren van betalen van belasting.

In de bijdrage van *Michael Schmitz* wordt ingegaan op *Trade Based Money Laundering* (TBML). Onder TBML verstaat hij het gebruiken van handelstransacties om de opbrengst van misdrijven te verplaatsen en/of te legitimeren. TBML is niet één specifieke techniek, maar een verzamelterm voor verschillende methoden die misbruik maken van de internationale handel om criminele opbrengsten wit te wassen. Ook in Nederland zijn vormen van TBML in relatie tot onder andere drugsriminaliteit gesignaleerd, maar de omvang van het fenomeen is nog onduidelijk. Vanuit de wetenschap (Zdanowicz 2004, 2009) en de intergouvernementele organisatie Financial Action Task Force (FATF 2006; FATF & Egmont Group 2020) zijn weliswaar adviezen voor de

ontdekking van TBML opgesteld, maar deze zijn in de praktijk van weinig waarde. Zo zijn de voorgestelde indicatoren niet toepasbaar op de beschikbare data. Een ander groot struikelblok in de bestrijding van TBML is dat de benodigde informatie om misbruik te detecteren verspreid ligt over verschillende publieke en private partijen in binnen- en buitenland.

Naast onvergunde financiële dienstverlening, zoals ondergronds bankieren, zijn er ook legaal vergunde dienstverleners die geld in een eigen parallelle wereld kunnen trekken. We doelen hiermee op de trustsector, de financiële bovenwereld waar geld uit het zicht verdwijnt. In de bijdrage van *Madelijne Gorsira* is een analyse uitgevoerd op 82 strafrechtelijke onderzoeken naar trustkantoren. Daarmee gaat deze bijdrage specifiek over misbruik van deze sector, en niet over de wenselijkheid of onwenselijkheid van de sector als geheel. Het blijkt dat de trustsector voor diverse doeleinden kan worden misbruikt, van belastingontduiking en faillissementsfraude tot oplichting en omkoping. Daarbij worden drie rollen onderscheiden. Ten eerste kunnen die trustkantoren daders helpen bij het ongezien uitgeven van hun criminele vermogen. Ten tweede kunnen trustkantoren ook crimineel geld oppotten, weg- of doorsluizen. Ten derde kunnen trustkantoren ook helpen crimineel geld te genereren, zoals in het geval dat oplichters zich met hulp van trustkantoren als betrouwbare partij voordoen, waardoor beleggers in de val trappen. Trustkantoren worden dan ook al lang niet meer door alleen de ‘superrijken’ en multinationals gebruikt. In de 82 zaken kwamen de meeste verdachten zelfs uit het (legitieme) midden- en kleinbedrijf (MKB). In die zin is crimineel misbruik van de trustsector ‘gedemocratiseerd’.

Het laatste artikel in dit themanummer, van *Jocelyn van Rijs en Thijmen Verburgh*, behandelt de rol die cryptovaluta spelen bij verschillende activiteiten binnen de parallelle economie. Zo wordt bijvoorbeeld bitcoin veelvuldig gebruikt als betaalmiddel op online marktplaatsen waar illegale waar wordt verhandeld, zoals drugs of wapens. Bitcoins zijn ook geliefd bij personen die ransomware verspreiden, waarbij computersystemen worden ‘gegijzeld’ en slachtoffers worden gedwongen om losgeld over te maken. Maar cryptomunten zijn ook zelf mikpunt van criminele operaties, bijvoorbeeld wanneer daders gebruik maken van het ongereguleerde karakter van deze innovatie en ervandoor gaan met de inhoud van online aangehouden wallets. Echter, cryptomunten zijn in sommige sferen ook verbonden

met ideologische opvattingen en waarden als autonomie en privacy. De auteurs gaan in op de veelsoortige rollen die cryptomunten spelen en beschrijven ook hoe achter een buitenkant van idealen soms simpelweg winstbejag schuilgaat.

Edwin Kruisbergen
Melvin Soudijn *

Literatuur

FATF 2006

FATF (Financial Action Task Force), *Trade Based Money Laundering*, 2006.

FATF & Egmont Group 2020

FATF (Financial Action Task Force) & Egmont Group, *Trade-based money laundering: trends and developments*, 2020.

Slot 2006

B.M.J. Slot, 'Is ondergronds bankieren een reëel gevaar?', *Justitiële verkenningen* (32) 2006, afl. 2, p. 9-20.

Zdanowicz 2004

J.S. Zdanowicz, 'Detecting money laundering and terrorist financing via data mining', *Communications of the ACM* (47) 2004, afl. 5, p. 53-55.

Zdanowicz 2009

J.S. Zdanowicz, 'Trade-based money laundering and terrorist financing', *Review of Law and Economics* (5) 2009, afl. 2, p. 856-878.

* Dr. E.W. Kruisbergen is senior wetenschappelijk onderzoeker bij het Strategisch Kenniscentrum Ondernijning (SKC). Dr. M.R.J. Soudijn is senior onderzoeker bij de Eenheid Landelijke Opsporing en Interventies (LO) van de politie en research fellow bij het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving.